

Spijkenisse Hartel West - archeologieparagraaf

versie BOOR december 2012

Beleidskader

De gemeente Spijkenisse heeft een archeologisch beleid en beleidsinstrumenten ontwikkeld, waaronder de Archeologische Waarden- en Beleidskaart Spijkenisse (AWK), waarmee een tijdige en volwaardige inbreng van archeologische belangen bij ruimtelijke ontwikkelingen is gewaarborgd. Ook worden bestemmingsplannen voorzien van een archeologieparagraaf. Meer specifiek is het doel van het voorgenomen archeologisch beleid (1) te zorgen voor het behoud van archeologische waarden ter plaatse in de bodem; (2) te zorgen voor de documentatie van archeologische waarden indien behoud ter plaatse niet mogelijk is; (3) te zorgen dat de resultaten van het archeologisch onderzoek bereikbaar en kenbaar zijn voor derden.

Het bovenstaande sluit aan op en komt mede voort uit het rijksbeleid en het provinciale beleid dat naar aanleiding van het Europese Verdrag van Malta is ontwikkeld en dat aansluit bij de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz 2007). Een belangrijk gemeentelijk toetsinstrument is de reeds genoemde AWK Spijkenisse.

Het vaststellen, waarderen en documenteren van archeologische waarden vindt binnen de archeologische monumentenzorg gefaseerd plaats. Na een bureauonderzoek kan het nodig zijn een archeologische inventarisatie in het veld uit te voeren. De resultaten van de inventarisatie kunnen vervolgens leiden tot een aanvullend archeologisch onderzoek. De resultaten van laatstgenoemd onderzoek vormen het uitgangspunt bij de keuze om een vindplaats te behouden, op te graven, waarnemingen uit te voeren tijdens het bouwproject of geen verdere stappen te ondernemen.

Bewoningsgeschiedenis

De oudste bekende bewoningssporen op Voorne-Putten dateren uit het Laat Neolithicum en de Vroege Bronstijd. Ze zijn aangetroffen in de polders tussen Simonshaven en Hekelingen. Het betreft nederzettingsterreinen uit de Vlaardingen-, Klokbeek- en Wikkeldraadperiode, gelegen op de noordelijke oeverwal van een zoetwatergetijdengeul die door een veenlandschap slingerde. Het gaat om boeren met akkerbouwproducten en vee, maar jachtwild nam nog een dominante plaats in in het voedselpakket, waar vis en veldvruchten eveneens aan bijdroegen. Er zijn in het plangebied geen gegevens die wijzen op menselijke aanwezigheid of ook maar op de aanwezigheid van de voor deze periode kansrijke afzettingen. De in het Neolithicum ingezette veengroei zette zich in de Bronstijd voort: er ontwikkelde zich een uitgestrekt aaneengesloten veengebied, waardoor de vestigingsmogelijkheden voor de mens waarschijnlijk zeer werden beperkt.

In de IJzertijd werd het uitgestrekte moeras op natuurlijke wijze ontwaterd, wanneer geulen zich in de veengebieden vormden en er uiteindelijk ook klei en zand afzetten. De geulen maken deel uit van een Duinkerke I-geulensysteem op Putten waarvan het mondingsgebied tussen Geervliet en Spijkenisse lag. Vindplaatsen uit de IJzertijd zijn in de regel aan dit geulensysteem gerelateerd. Het gaat in deze periode om boeren die vee hielden, vooral runderen, en akkerbouw bedreven, in de Vroege en Midden-IJzertijd op een veenondergrond en in de Late IJzertijd op klei en zand.

In de Romeinse tijd was Voorne-Putten intensief bewoond. Het "Romeinse" Voorne-Putten zal vooral een agrarisch karakter hebben gehad. De klei- en veengronden werden intensief geëxploiteerd vanuit vele tientallen boerderijen. Naast nederzettingenresten zijn ook sloten, dammen en duikers bekend, waarmee de waterhuishouding werd beheerd en waardoor de landbouw geïntensiveerd kon worden. De vondst van een villa-achtig gebouw als onderdeel van een nederzettingsterrein langs de

busbaan tussen Spijkenisse en Geervliet maakt duidelijk dat er gedurende de Romeinse tijd een zekere mate van hiërarchie in nederzettingen ontstond, iets waarvan in de egalitaire IJzertijd-samenleving nog geen sprake was.

De bewoning uit de Romeinse tijd houden in het Maasmondgebied aan het eind van de 3^e eeuw na Chr. op te bestaan. Of het hele gebied in deze periode totaal ontvolkt raakte, is niet zeker. Duidelijk is wel dat het land vernatte waardoor de bewoningsmogelijkheden sterk werden beperkt. Op Voorne-Putten is in de 3^e eeuw op veel plaatsen veenvorming in volle gang, soms voorafgegaan door klei-afzettingen. Naast de landschappelijke veranderingen zal de politieke situatie in het Romeinse rijk een rol hebben gespeeld bij het beëindigen van de bezetting. In 406 na Chr., wanneer de Rijn grens wordt opgegeven, is het in Nederland definitief gedaan met de Romeinse tijd.

Aan de veengroei kwam in de 6^e eeuw een einde. Plaatselijk vond ook sedimentatie plaats, een vroege fase van de Afzettingen van Duinkerke III. Historisch, en ook wel archeologisch, zijn er aanwijzingen dat Voorne-Putten in de 7^e eeuw bewoond was. Het gaat dan om bewoning op en ontginning van de kleigebieden. De venen erbuiten zouden later zijn ontgonnen en gekoloniseerd: vanaf de 10^e eeuw.

In de tweede helft van de 12^e eeuw en in het begin van de 13^e eeuw heeft Voorne-Putten last van overstromingen. In het gebied van Spijkenisse en Geervliet op Putten richtte het water vooral in de winter van 1163-1164 schade aan. Veel land gaat verloren, geulen snijden zich in en klei en zand worden afgezet (Afzettingen van Duinkerke III). Nog in de 12^e eeuw is een begin gemaakt met het indijken van hoger gelegen stukken land. Rond 1200 lagen de polders, waaronder de ringpolders Spijkenisse en Geervliet, als een soort eilanden in het landschap met waterlopen ertussen. Door het indijken van de gebieden tussen de oorspronkelijke ringpolders ontstond er uiteindelijk een aaneengesloten bedijkt gebied: de Ring van Putten. Het plangebied beslaat delen van de polders Oud en Nieuw Markenburg en Spijkenisse. Vindplaatsen vanaf deze periode, de Late Middeleeuwen B en Nieuwe tijd, concentreren zich veelal langs historische dijk- en wegtracés.

Binnen de contouren van het bestemmingsplangebied is een groot aantal vindplaatsen bekend. Het betreft vindplaatsen uit de Midden-IJzertijd, de Late IJzertijd, de Romeinse tijd en de Vroege en Late Middeleeuwen. In de meeste gevallen gaat het om nederzettingsterreinen, maar uit de Romeinse tijd zijn ook grafvelden en een dam met duiker bekend. Twee gebieden worden op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de Provincie Zuid-Holland (CHS) aangeduid als terreinen van respectievelijk hoge en zeer hoge archeologische waarde (monumentnummers 4093 en 10382). Eerstgenoemd gebied betreft bewoningssporen uit de Midden-IJzertijd en Romeinse tijd en vondsten uit de Middeleeuwen. Laatstgenoemd terrein betreft een grafveld uit de Romeinse tijd (50-200 na Christus) dat werd ontdekt in de jaren tachtig van de vorige eeuw bij de inrichting van het westelijk deel van de Polder Oud Markenburg als gemeentelijke puinstort en als berging van saneringsmateriaal. De archeologische resten werden aangetroffen in de taluds van nieuwgegraven sloten en singels. Het terrein werd – voor zover toegankelijk - uitgebreid onderzocht tijdens een 22 maanden durende archeologische opgraving in de jaren 1985-1987, waarbij op een dieper niveau de bijzettingen van het grafveld werden aangetroffen. Naast de restanten van de Romeinse begraafplaats werden tijdens de opgravingen ook middeleeuwse bewoningssporen - de resten van vier huisplaatsen uit de Vroege en Late Middeleeuwen - uitgebreid onderzocht (eerste kwart 9^e - eerste kwart 14^e eeuw, met een hiaat in de bewoning rond het midden van de 12^e eeuw). Hoewel de begrenzing van het grafveld niet overal kon worden vastgesteld, werden naar schatting in een gebied van ongeveer een halve hectare uiteindelijk rond de 200 doden bijgezet. Een dam met duiker werd ontdekt, en deels vernield, tijdens het graven van een singel op de voormalige vuilstort. Deze vindplaats bevindt zich op de rand van het terrein met monumentnummer 10382. Een kleinschaliger grafveld werd ten zuidoosten van het monument

aangetroffen in het gebied van het baggerdepot aan de Mosterweg en Borgtweg (achter McDonalds). Hier werden in totaal 21 graven met de resten van 22 personen gedocumenteerd.

In de buurt van dit tweede grafveld, en eveneens ontdekt in het kader van de aanleg van het baggerdepot, bevonden zich nederzettingen uit de (Late) IJzertijd. Eén locatie werd onderzocht door middel van een opgraving. Het betreft een nederzettingsterrein met gebouw op een hoge, smalle oeverwal langs een geul. Afgaande op de plattegrond betreft het een tweeschepig huis, dat tenminste eenmaal werd verbouwd. Opvallend was de vondst van een kroesje, dat is gebruikt om metaal (koper of brons) te smelten.

Archeologische verwachting

Het bestemmingsplangebied maakt deel uit van een archeologisch kansrijk gebied. Op de Archeologische Waarden- en Beleidskaart Spijkenisse zijn in dit gebied vijf categorieën aanwezig met een verschillende kans op het aantreffen van archeologische waarden. Het betreft terreinen waarvan al bekend is dat er archeologische waarden aanwezig zijn en terreinen met respectievelijk een hoge, een redelijk hoge en een lage verwachting op archeologische waarden. De vijf categorieën leiden tot verschillen in archeologisch beleid, dat in voorliggend beheersplan wordt omgezet in vijf archeologische regimes (zie ook de *Aanbevelingen*).

In delen van het plangebied zijn archeologische waarden uit de Midden- en Late IJzertijd, Romeinse tijd, Vroege en Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd bekend. Twee gebieden staan op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur van de Provincie Zuid-Holland (CHS) aangeduid als terreinen van respectievelijk hoge en zeer hoge archeologische waarde (monumentnummers 4093 en 10382). Op de gemeentelijke AWK staan de gebieden aangeduid als Historisch terrein (respectievelijk nummers II en I). Conform zowel de provinciale richtlijnen ten aanzien van archeologie in ruimtelijke planvorming, als de gemeentelijke regels omtrent het archeologiebeleid, zoals verwoord op de AWK Spijkenisse, staan behoud en bescherming van de archeologische waarden hier voorop.

Het gebied met een hoge archeologische verwachting voor de aanwezigheid van archeologische sporen uit de Midden- en Late IJzertijd, Romeinse tijd, Vroege en Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd betreft allereerst de polders Oud en Nieuw Markenburch. Hier liggen de Afzettingen van Duinkerke I relatief hoog en ontbreken mogelijk (plaatselijk) de Afzettingen van Duinkerke III (middeleeuws overstromingsdek), waardoor bijvoorbeeld graven (zie boven) zich direct onder de bouwvoor kunnen bevinden. Verder heeft ook het historische dijktracé van de Hartelsedijk een hoge archeologische potentie. Het landgedeelte ten noorden van het Scheepvaart- en Voedingskanaal heeft dezelfde hoge verwachting als de polders Oud en Nieuw Markenburch, alleen worden de Afzettingen van Duinkerke hier afgedekt door de relatief jonge Brielse Maasdijk en kan de marge van toegestane verstoringsdiepte gelijk getrokken worden met die van de Hartelsedijk.

De rest van het landgedeelte van het plangebied heeft een redelijk hoge archeologische verwachting voor de aanwezigheid van archeologische sporen uit de Midden- en Late IJzertijd, Romeinse tijd, Vroege en Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Voor dit gebied geldt dat het laatmiddeleeuwse overstromingsdek (Afzettingen van Duinkerke III) dikker is dan 50 cm.

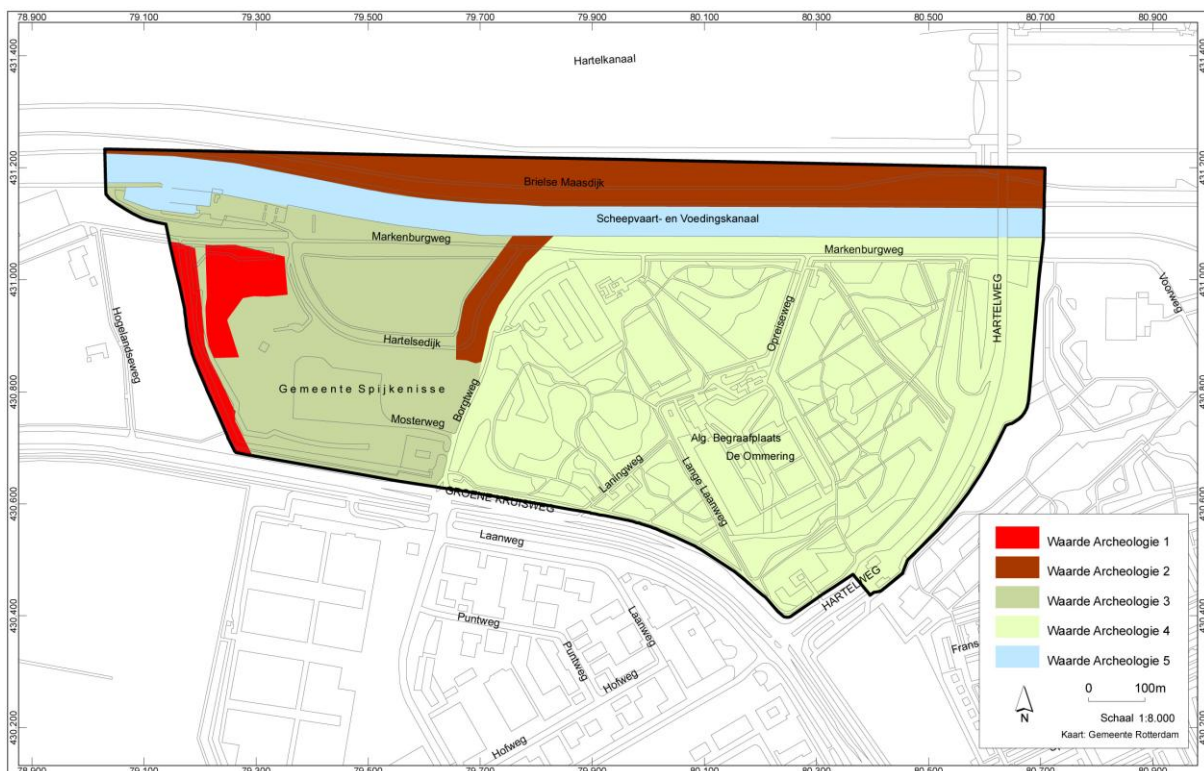
Het gebied met een lage archeologische verwachting betreft het deel van het Scheepvaart- en voedingskanaal dat binnen de plangrenzen valt.

In het bestemmingsplangebied zijn zowel grote landschappelijke fenomenen (verkavelingsstructuren, akkercomplexen) te verwachten, als kleinere structuren die in een booronderzoek traceerbaar zijn,

zoals huisplaatsen uit de latere prehistorie of de Romeinse tijd. Dergelijke structuren hebben een gemiddelde oppervlakte van 100-200 vierkante meter. Archeologische indicatoren van dit type en/of uit deze periode, aangetroffen in een klein plangebied (kleiner dan 200 vierkante meter), leveren doorgaans een beperkte wetenschappelijke waarde op en de archeologische informatie is gefragmenteerd. Het verlies aan archeologische informatie als in dergelijke gevallen geen onderzoek wordt uitgevoerd is relatief gering.

Het registreren van een enkel spoor of een enkele vondst die bij dergelijke bodemingrepen wordt aangetroffen kan wel zinvol zijn. Daarom wijst de gemeente, wanneer (nader) archeologisch onderzoek niet verplicht is, altijd op de meldingsplicht in geval van 'toevalsvondsten', zoals verwoord in artikel 53 van de Monumentenwet 1988.

Aanbevelingen

Waarde - Archeologie - 1

Voor het terreinen met monumentnummers 4093 en 10382, respectievelijk AWK historische terreinen II en I (Waarde - Archeologie - 1), geldt in principe behoud in situ. Voor deze terreinen geldt een bouwregeling en een omgevingsvergunning voor werken, geen bouwwerk zijnde, voor bouw- en graafwerkzaamheden (inclusief heien) die dieper reiken dan 0,3 m beneden maaiveld, ongeacht de oppervlakte.

Waarde - Archeologie - 2

Voor het gebied waar archeologische sporen kunnen worden aangetroffen vanaf maaiveld (Waarde - Archeologie - 2) geldt een bouwregeling en een omgevingsvergunning voor werken, geen bouwwerk zijnde, voor bouw- en graafwerkzaamheden die dieper reiken dan 0,3 m beneden maaiveld en die tevens een terreinoppervlakte van meer dan 100 vierkante meter beslaan.

Waarde - Archeologie - 3

Voor de (historische) dijktracés (Waarde - Archeologie - 3) geldt een bouwregeling en een omgevingsvergunning voor werken, geen bouwwerk zijnde, voor bouw- en graafwerkzaamheden die dieper reiken dan 0,5 m beneden maaiveld en die tevens een terreinoppervlakte van meer dan 100 vierkante meter beslaan.

Waarde - Archeologie - 4

Voor de rest van het landdeel van het plangebied (Waarde - Archeologie - 4) geldt een bouwregeling en een omgevingsvergunning voor werken, geen bouwwerk zijnde, voor bouw- en graafwerkzaamheden die dieper reiken dan 0,5 m beneden maaiveld en die tevens een terreinoppervlakte van meer dan 200 vierkante meter beslaan.

Waarde – Archeologie- 5

Voor het binnen de plangrenzen gelegen water (Waarde - Archeologie - 5) geldt een bouwregeling en een omgevingsvergunning voor werken, geen bouwwerk zijnde, voor bouw- en graafwerkzaamheden die dieper reiken dan de huidige onderwaterbodem en die tevens een terreinoppervlakte van meer dan 200 vierkante meter beslaan.